

УДК 371.134 (73:477).001.36

І. В. Самоїлюкевич,
кандидат педагогічних наук, доцент
О. О. Волкова,
аспірант
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ МОВНИХ ПЕДАГОГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ В УНІВЕРСИТЕТСЬКІЙ ОСВІТІ США

У статті окреслено специфіку організації дослідницької діяльності майбутніх учителів іноземних мов в американських університетах. Визначено, що напрацювання дослідницьких університетів в освітній, науковій та інноваційній діяльності забезпечують трансформацію навчальної діяльності студентів у бік збільшення обсягу і подальшої диверсифікації її дослідницької складової. Наголошено, що дослідницька технологія сприяє успішній адаптації студентів у сфері обраної професії. Наведено приклади авторського спостереження за спільною науково-дослідницькою роботою викладачів і студентів в Університеті Місурі – Сент-Луїс, США.

Ключові слова: дослідницький підхід, дослідницький університет, майбутній вчитель іноземних мов, навчально-дослідницька діяльність, навчальне дослідження.

Постановка проблеми. Входження України до світового освітнього простору супроводжується суттєвими змінами педагогічної теорії і практики. Нові вимоги висуваються й до професійної підготовки шкільного вчителя нового покоління, професійна компетентність якого повинна включати вміння вільно орієнтуватись в інформаційному потоці, творчо підходити до сприйняття знань, запроваджувати інноваційні педагогічні технології. Перспективними напрямками реформування вищої педагогічної освіти Державна цільова програма "Наука в університетах" на 2008-2012 роки визнає взаємодію освіти і науки для забезпечення єдності засвоєння і передачі знань [1]. Однією з актуальних проблем вищої мовної педагогічної школи на сучасному етапі є проблема пошуку ефективних форм і методів організації дослідницької діяльності майбутніх учителів іноземних мов як інструменту формування вмінь самостійно вчитися, здійснювати безперервний особистісний і професійний розвиток. У даному контексті вивчення досвіду американських університетів щодо організації дослідницької роботи студентів викликає значний інтерес і може стати цінним джерелом для осмислення і запозичення його позитивних ідей.

Аналіз останніх досліджень. Проблемі дослідницького підходу в освіті України і США присвячено праці І. О. Зимньої (2001) [2], М. В. Кларіна (1995) [3], О. М. Пехоти, І. П. Єрмакової (2013) [4], M. Celce-Murcia, D. Brinton, M. Snow (2013) [5], J. Creswell (2008) [6]. Усі науковці згодні, що за умови застосування дослідницького підходу у навчанні ідеї досліджень інтегровані у всі форми навчальної роботи студентів. Дослідники О. М. Пехота, І. П. Єрмакова вважають, що з огляду на специфіку, завдання і зміст організації дослідницької роботи у процесі навчання, найбільш доцільним є вживання поняття "навчально-дослідницька діяльність". М. В. Кларін, на основі розуміння поняття, прийнятого в зарубіжній педагогіці, розглядає дослідницьке навчання як навчання, в якому учень ставиться в ситуацію, коли він сам оволодіває поняттями і підходом до вирішення проблем у процесі пізнання, більшою чи меншою мірою керованого педагогом. Зарубіжні автори доводять, що дослідницький підхід в освіті США має глибокі історичні коріння. Вони спираються на думку американського педагога і філософа Джона Дьюї, який одним із перших став пропагувати ідеї орієнтації процесу навчання на дослідження. З огляду на те, що система організації дослідницької роботи студентів в українських ВНЗ потребує переосмислення, особливості організації дослідницької діяльності студентів мовних педагогічних спеціальностей в університетській освіті США потребують аналізу. В науковій літературі не існує результатів досліджень про трансформацію навчальної діяльності майбутніх учителів іноземних мов у бік збільшення обсягу і подальшої диверсифікації її дослідницької складової.

Мета статті – окреслити особливості організації дослідницької діяльності студентів мовних педагогічних спеціальностей в університетській освіті США.

Виклад основного матеріалу. Для дослідження особливостей організації дослідницької діяльності студентів мовних педагогічних спеціальностей в університетській освіті США необхідно розглянути напрацювання, зокрема, тих американських університетів, що мають статус дослідницьких за класифікацією Комісії Карнегі з питань вищої освіти. Відмінною рисою дослідницького університету є, насамперед, акцентуація створення нового знання, а не тільки розповсюдження вже існуючого. Його завдання полягає у формуванні у студентів здатності до лідерства в процесі наукового пошуку і проведення якісних досліджень, а також застосування їх результатів для вирішення суспільних проблем.

Організація дослідницького університету визначається з позицій можливостей забезпечення трьох основних видів діяльності: освітньої, наукової та інноваційної [7: 118]. Інтеграція навчання і дослідження передбачає поетапне формування дослідницьких умінь студентів, починаючи з репродуктивного

засвоєння елементів наукової методології до здійснення дослідницьких дій в умовах максимальної самостійної активності щодо отримання і засвоєння знань і умінь.

Аналіз науково-педагогічної літератури засвідчив, що вирізняють наукове і навчальне дослідження. Як один із видів пізнавальної діяльності наукове дослідження характеризують з позицій філософії науки: вибір ученим теми свого дослідження, визначення методики роботи, укладання плану, відкриття нових фактів чи явища тощо. Окремі автори наголошують на об'єктивності, відтворюваності, доказовості і точності наукового дослідження як процесу вироблення нових наукових знань [4: 26]. Особливостями навчального дослідження вчені вважають здійснення дослідницької діяльності під керівництвом педагога, який пропонує тему, бере участь у розробці плану і методики роботи, передбачає результат студентського дослідження і створює відповідні умови для його досягнення. Основною метою навчального дослідження в освітній діяльності є не тільки кінцевий результат, але й сам процес, у ході якого розвиваються дослідницькі здібності студентів [6: 15].

Освітня діяльність у дослідницькому університеті здійснюється професійними дослідниками, які навчають студентів на основі останніх здобутків науки, серед яких особливе місце займають результати власних оригінальних досліджень. Змістовну основу дослідницького підходу в навчанні становить взаємозв'язок змісту навчального матеріалу, форм і методів навчання та організаційних форм навчальної діяльності.

Організація навчального процесу на засадах дослідницького підходу передбачає використання проблемного підходу до навчання, активних методів навчання, проектних, кейсових методик, що навчають студентів елементів дослідницької діяльності, дають їм змогу творчого пошуку, предметно-адаптованого та міждисциплінарного дослідження з метою розв'язання конкретних проблемних професійно спрямованих або життєвих ситуацій. Викладачі виступають у ролі фасилітаторів навчання, а не просто трансляторами інформації, отже повинні уміти досліджувати різні проблеми та вміти навчити студентів критичного, аналітичного і креативного мислення для здійснення якісного спостереження фактів і явищ, формулювання проблем і гіпотез, планування етапів дослідження, встановлення зв'язків певної проблеми або явища з іншими, пошуку і пояснювання рішень, перевірки результатів, вироблення практичних висновків про можливе використання отриманих знань [8: 20].

Формування досвіду навчально-дослідницької діяльності відбувається у процесі вивчення студентами мовних і педагогічних дисциплін, спецкурсів та під час проходження педагогічної практики. У межах навчального процесу ефективними формами дослідницької роботи визнані: систематичне реферування наукової літератури з конкретної теми та виклад свого розуміння проблематики у вигляді академічного есе; виконання семінарських, практичних і лабораторних завдань, що містять елементи проблемного пошуку; виконання індивідуальних та групових дослідницьких проектів і публічне представлення їх результатів; написання і захист курсової роботи та ін.

Організація дослідницької діяльності студентів під час проходження педагогічної практики передбачає вивчення досвіду вчителів-менторів, які скеровують діяльність студентів безпосередньо в школі, та включення в програму спеціальних завдань, спрямованих на спостереження за проведенням уроків та їх аналіз, виявлення однієї або кількох проблем навчально-виховного характеру, науковий пошук шляхів їх вирішення та експериментальне дослідження ефективності віднайдених навчальних технологій.

Під керівництвом університетського викладача, який є відповідальною особою за студентські дослідження у школі, практиканти знайомляться з різними видами дослідницької діяльності вчителя: аудиторним дослідженням, учительським дослідженням, діяльнісним дослідженням (англійською мовою відповідно classroom research, teacher research, action research). На думку американського дослідника М. Лонга, аудиторне дослідження може бути визначено як дослідження в галузі вивчення і викладання іноземної мови, в якому всі або частина даних отримуються через спостереження або вимірювання діяльності вчителя і учнів під час уроку в аудиторії [9: 3]. Аудиторне дослідження визначається за місцем проведення і зосереджує увагу дослідника на процесах, які відбуваються в класі, коли вчитель і учні співпрацюють. Такий вид дослідження може проводитися колегою, учасниками освітнього проекту, студентом-практикантом тощо. Учительське дослідження завжди проводять учителі, які працюють з певним класом, з метою підвищення власного професійного рівня. Діяльнісне дослідження уособлює собою підхід до збору та інтерпретації даних, що здійснюється за чітким циклічним алгоритмом: планування, втручання, спостереження, рефлексія та перепланування. Вчені також описують діяльнісне дослідження як форму саморефлексивного пошуку, до якого вдаються учасники педагогічної ситуації з метою раціоналізувати власні освітні практики [5: 603].

Виконання студентами-практикантами дослідницьких завдань у школі уявляється корисним для всіх зацікавлених суб'єктів педагогічної практики: збір даних та їх аналіз сприяє усвідомленню майбутніми вчителями позитивних і негативних зразків педагогічної взаємодії вчителя з учнями; ознайомлення вчителів із звітами про результати дослідження, проведеного практикантами, дає змогу отримати нові ідеї для викладання; через публікації результатів дослідження студенти і вчителі отримують зворотній зв'язок від інших учителів та вчать на досвіді своїх колег.

Наукова діяльність у дослідницькому університеті робить акцент на якості досліджень і відповідних публікацій, в яких беруть участь професори і студенти. Зміст і характер науково-дослідницької роботи студентів визначаються проблематикою діяльності кафедр та інших підрозділів університету, тематикою досліджень, що здійснюються кафедрами у співпраці з профільними освітніми установами, проблематикою федеральних та приватних грантів, отриманих університетів для проведення необхідних досліджень окремими викладачами або дослідницькими колективами [10: 11]. Організаційно, науково-дослідницька діяльність студентів здійснюється у різних формах: як обов'язкова, що входить до навчальних планів (виконання дипломної роботи всіх освітньо-кваліфікаційних рівнів); як форма самоорганізації студентів (проблемна група, виконання обов'язків асистента дослідження професора); участь у науково-організаційних заходах (конференціях, наукових семінарах, круглих столах, конкурсах).

Атмосфера реального дослідження в університеті спонукає студентів, починаючи з 1-го курсу, до визначення сфери своїх наукових інтересів, проведення перемовин з викладачами-дослідниками про можливість залучення до дослідницького проекту, співпраці зі студентським науковим товариством, яке зазвичай координує участь студентів у дослідженнях.

Прикладом позитивного досвіду залучення студентів до важливих дослідницьких проектів в умовах дослідницького університету може стати федеральний проект інтеграції моделі завуальованого навчання англійської як другої мови (англ. The Sheltered Instruction Observation Protocol, or SIOP) до програм професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов в Університеті Місурі – Сент Луїс у 2008-2011 роках, в якому брали участь викладачі коледжу освіти (College of Education, UMSL), учителі шкіл та студенти магістерської та докторської програм TESOL університету. Протягом дії проекту студенти допомагали в організації семінарів і методичних майстерень, вчилися користуватися спеціально розробленим протоколом для наукового спостереження, відвідували школи міста з метою зустрітись з учителями та учнями, проводили математичну обробку отриманих даних, готували мультимедійні презентації результатів досліджень. Авторські спостереження за спільною науково-дослідницькою роботою викладачів і студентів в якості дослідника-учасника програми наукових обміні імені Фулбрайта дають підстави вважати, що така дослідницька технологія сприяє успішній адаптації студентів у сфері обраної професії, створює творчу основу для надбання корисного професійного досвіду та усуває суперечності між умовами навчальної діяльності студента і його майбутньою професією.

Оприлюднення результатів студентських наукових досліджень типово відбувається у вигляді різноманітних публікацій: наукових статей, тез доповідей на конференціях. У США існують високі наукові стандарти підготовки матеріалів до друку щодо їх змісту, структури, мовного оформлення. Студентам пропонуються спецкурси, на яких вони навчаються писати наукову статтю, зокрема робити анотацію, формулювати вступ, окреслювати поле літературних джерел і давати посилання з дотриманням вимог певного редакційного стилю (наприклад, APA), основні питання і гіпотезу дослідження, обирати методи дослідження, визначати методи й описувати результати, визначати дискусійні моменти, оформлювати бібліографію та подавати відповідні графічні репрезентації отриманих даних.

Інноваційна діяльність у дослідницькому університеті має за мету розробку моделі інноваційно-освітньої траєкторії, котра уможливує отримання випускниками не тільки фундаментальної освіти на основі інтеграції освіти і науки, а й готовність креативно реагувати на виклики часу. Інноваційно-освітня траєкторія при цьому розуміється як практично реалізована модель інноваційної освіти, що забезпечує формування професійних загальнокультурних компетентностей, адаптивності до інновацій, здатності до творчості, навичок проектної роботи тощо [7: 121].

Запровадження інновацій в мовній педагогічній освіті на початку XXI століття спричиняє усвідомлена університетами необхідність відповідати на виклики глобалізаційних трансформацій, полікультурних тенденцій, нової мовної політики, опосередкованості процесів набуття і передачі знань результатами технологічних досягнень. Нові ідеї щодо підготовки вчителів іноземних мов у дослідницьких університетах США зосереджені навколо проблем якості і рівного доступу до іншомовної освіти, оновлення стандартів мовної освіти, поширення білінгвальних програм і програм занурення (англ. immersion) на початкову школу, розгалуження досліджень з методики викладання іноземних мов [11: 83-84]. Нині утверджується пріоритет інноваційного розвитку мовної освіти на основі оптимального використання інформаційно-комунікаційних та мультимедійних технологій у навчанні іноземних мов.

На досягнення результатів спрямовані такі організаційні заходи, як реалізація інноваційних програм безперервного професійного розвитку науково-педагогічних кадрів дослідницьких університетів, наприклад, запровадження щотижневих днів професійного розвитку (Technology Fridays в Університеті Місурі – Сент Луїс); створення умов для обміну студентами, аспірантами, науково-педагогічними працівниками; виконання інноваційних проектів розробки та впровадження новітніх технологій навчання іноземних мов; участь у реалізації міжнародних програм, у науково-практичних конференціях, семінарах та виставках та ін.

Проведений аналіз особливостей організації дослідницької діяльності студентів мовних педагогічних спеціальностей в університетській освіті США дало змогу дійти таких **висновків**. **По-перше**, у дослідницьких університетах США накопичений цікавий досвід трансформації навчальної діяльності майбутніх учителів іноземних мов у бік збільшення обсягу і подальшої диверсифікації її дослідницької складової. **По-друге**, інтеграція навчання і дослідження в американських університетах передбачає формування дослідницьких умінь студентів у процесі освітньої, наукової та інноваційної діяльності.

Перспективу подальших наукових розвідок ми вбачаємо в проведенні порівняльного аналізу ефективності педагогічної технології підготовки вчителя-дослідника в галузі мовної педагогічної освіти в європейських університетах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Концепція Державної цільової програми "Наука в університетах" на 2008-2012 роки [Електронний ресурс] / Схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 18 липня 2007 р. № 548-р // Офіційний вісник України. – 2007. – № 54. – Режим доступу : <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1095.1753>.
2. Зимняя И. А. Исследовательская работа как специфический вид человеческой деятельности / И. А. Зимняя, Е. А. Шашенкова. – Ижевск, 2001. – 103 с.
3. Кларин М. В. Инновации в мире педагогики : обучение на основе исследования, игры и дискуссии. (Анализ зарубежного опыта) / М. В. Кларин. – Рига : НПЦ "Эксперимент", 2005. – 176 с.
4. Пехота О. М. Основи педагогічних досліджень : [навч. посіб.] / О. М. Пехота, І. П. Єрмакова. – [2-ге вид., переробл. і доповн.]. – К. : Знання, 2013. – 287 с. – (Вища освіта XXI століття).
5. Teaching English as a second or foreign language / [Celce-Murcia M., Brinton D., Snow M. (eds.)]. – [4th ed.]. – Boston : Heinle : Cengage Learning, 2013. – 706 p.
6. Creswell J. Educational research : planning, conducting, and evaluating quantitative and qualitative research / [John W. Creswell]. – [3d ed.]. – Columbus, OH : Pearson. – 670 p.
7. Организация инновационной деятельности в вузе : [монография] / [Кожитов Л. В., Златин П. А., Демин В. А. и др.]. – М. : МГИУ, 2009. – 296 с.
8. Майер Н. В. Вимоги до сучасного викладача іноземних мов вищого навчального закладу / Н. В. Майер // Іноземні мови. – 2013. – № 3. – С. 19–24.
9. Long M. H. Inside the "black box" : Methodological issues in research on language teaching and learning / M. H. Long // Language Learning, 30 (1). – P. 1–42.
10. Andretta B. Navigating the research university : A guide for first-year students / B. Andretta. – [3d ed.]. – Boston : Heinle : Cengage Learning, 2011. – 288 p.
11. Rhodes N. C. & Pufahl I. Foreign language teaching in US schools : results of a national survey / N. C. Rhodes, I. Pufahl. – Columbia : CAL. – 114 p.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Kontseptsiya Derzhavnoy tsilyovoyi prorgamy "Nauka v universytetakh" na 2008-2012 roky [The Conceptual Framework of the State Target Programme "Science in Universities"] [Elektronnyy resurs] / Skhvaleno rozporiadzhenniam Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 18 lypnia 2007 r. № 548-p // Ofitsiynyy visnyk Ukrainy [Official Journal of Ukraine]. – 2007. – № 54. – Rezhym dostupu : <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1095>.
2. Zimnyaya I. A. Issledovatel'skaya rabota kak spetsyficheskiy vid chelovecheskoy deyatel'nosti [Research Work as a Specific Kind of Human Activity] / I. A. Zimnyaya, E. A. Shashenkova. – Izhevsk, 2001. – 103 s.
3. Klarin M. V. Innovatsii v mire pedagogiki : obuchenie na osnove issledovaniya, igry i diskussii (Analiz zarubezhnogo opyta) [Innovations in Pedagogy : Teaching Based on Research, Play and Discussion (Analysis of Foreign Experience)] / M. V. Klarin. – Riga : NPC "Eksperiment", 2005. – 176 s.
4. Pekhota O. M. Osnovy pedagogichnykh doslidzhen [Fundamentals of Educational Research] : [navch. posib.] / O. M. Pekhota, I. P. Ermakova. – [2-ge vyd., perepob. i dopovn.]. – K. : Znannya, 2013. – 287 s. – (Vyshcha osvita XXI stolittya).
5. Teaching English as a second or foreign language / [Celce-Murcia M., Brinton D., Snow M. (eds.)]. – [4th ed.]. – Boston : Heinle : Cengage Learning, 2013. – 706 p.
6. Creswell J. Educational research : planning, conducting, and evaluating quantitative and qualitative research / [John W. Creswell]. – [3d ed.]. – Columbus, OH : Pearson. – 670 p.
7. Organizatsiya innovatsionnoy deyatel'nosti v vuze [The Organization of Innovative Activity in a Higher Educational Institution] : [monografiya] / [Kozhitov L. V., Zlatin P. A., Diomin V. A. i dr.]. – M. : MGIU, 2009. – 296 s.
8. Mayer N. V. Vymogy do suchasnogo vykladacha inozemnykh mov vyshchogo navchal'nogo zakladu [Requirements to the Modern Foreign Languages Teacher of Higher Educational Institution] / N. V. Mayer // Inozemni movy [Foreign Languages]. – 2013. – № 3. – S. 19–24.
9. Long M. H. Inside the "black box" : Methodological issues in research on language teaching and learning / M. H. Long // Language Learning, 30 (1). – P. 1–42.
10. Andretta B. Navigating the research university : A guide for first-year students / B. Andretta. – [3d ed.]. – Boston : Heinle : Cengage Learning, 2011. – 288 p.
11. Rhodes N. C. & Pufahl I. Foreign language teaching in US schools : results of a national survey / N. C. Rhodes, I. Pufahl. – Columbia : CAL. – 114 p.

Матеріал надійшов до редакції 02.10. 2013 р.

Самойлюкевич И. В., Волкова Е. А. Особенности организации исследовательской деятельности студентов языковых педагогических специальностей в университетском образовании США.

В статье очерчена специфика организации исследовательской деятельности будущих учителей иностранных языков в американских университетах. Определено, что достижения исследовательских университетов в образовательной, научной и инновационной деятельности обеспечивают трансформацию учебной деятельности студентов в сторону увеличения объема и дальнейшей диверсификации ее исследовательской составляющей. Подчеркнуто, что исследовательская технология способствует успешной адаптации студентов в сфере выбранной профессии. Представлены примеры авторских наблюдений за совместной научно-исследовательской работой преподавателей и студентов в Университете Миссури – Сеинт Луис, США.

Ключевые слова: исследовательский подход, исследовательский университет, будущий учитель иностранных языков, учебно-исследовательская деятельность, педагогическое исследование.

Samoylyukevych I. V., Volkova O. O. Peculiarities of Organizing Prospective Language Teacher Research in the University Education in the USA.

The research is dedicated to the implementation of the research approach in the foreign language teachers' preparation in the university education in the USA. It is stated that the experience of American research universities defines the content, methods and forms of the students' research in the context of the educational, scientific and innovative activities. The article represents different types of the educational research ranging from the classroom research to teacher's research and action research into which prospective language teachers can be involved both in university and K-12 classrooms. The authors prove that incorporating research into teaching and learning tends to enrich the educational process by problem-based teaching, project work, case study and, thus, to transform it in the direction of the self-directed learning and to ensure high levels of students' adaptability to the chosen profession. The emphasis is laid on the diversification of student-teacher research and on the students' involvement into the real-life research projects conducted by university professors. The theoretical considerations are illustrated by examples of the authors' observations of good practices in organizing students' research activity in University of Missouri – Saint Louis.

Key words: research approach, research university, a prospective foreign language teacher, students' research, teachers' research, classroom research, action research.